

KONTEKSTO, TEKSTO IR RAIŠKOS SANTYKIS SENOJOJE LITERATŪROJE: MARTYNAS MAŽVYDAS, MIKALOJUS DAUKŠA, JONAS RADVANAS

MAŽVYDO „KATEKIZMO“ KONTEKSTAI

RENASANSO HUMANIZMAS. *Renesansas* prancūzų kilmės žodis, reiškiantis *atgimimą*. Nuo XVI a. ši sąvoka vartojama norint apibūdinti perėjimą iš Viduramžių į Naujuosius amžius. Teocentrizmą keičia antropocentrizmas: pasaulio centre yra ne Dievas, o kūrybingas, protingas, išsilavinęs žmogus. Grįžtama prie Antikos: manoma, kad žmogus yra gražus tiek siela, tiek kūnu. Suklesti humanizmas (pasaulėžiūra, žmogų laikanti didžiausia vertybe): gerbiamas, vertinamas įvairių talentų, kūrybingas, smalsaus proto žmogus – universali asmenybė. Renesanso humanistai įtvirtino naują požiūrį į žmogų – jie tikėjo žmogaus talentu, jo proto ir vaizduotės galia, gynė laisvą asmenybę, individualybę, pabrėžė išsilavinimo ir kultūros reikšmę. Vakarų Renesanso humanistai kalbėjo apie neribotas žmogaus galimybes, kurias ugdyti ir atskleisti tampa gyvenimo tikslu, jie pabrėžė individo išskirtinumą, ypatingumą, pasitikėjimą ne likimu, o savo dvasios ir intelekto galiomis. Lietuvių tautai tuo metu dėl germanizacijos (Mažoji Lietuva) ir polonizacijos (LDK) gresia išnykimas, todėl lietuvių humanistai akcentuoja tautinės kalbos ir tautiškai sąmoningo žmogaus svarbą. Martynas Mažvydas buvo pirmasis lietuvių tautybės intelektualas, kuris viešai ragino šviesti lietuvių kalba.

REFORMACIJA. XVI a. nepasitikėjimas katalikų bažnyčia išaugo. 1517 m. vokiečių teologijos daktaras Martynas Liuteris prikalė 95 tezes prieš indulgencijas. Tai laikoma reformacijos pradžia: kiekvienas krikščionis turi studijuoti Bibliją ir būti pats sau kunigas, todėl tikintiesiems turi būti pasiekiamas Šventasis Raštas, kad jį kiekvienas galėtų perskaityti, bažnytinės apeigos turėtų būti atliekamos ne lotynų, o vietine kalba. Reformacijai būdingas asmeninis santykis su Dievu (pats žmogus skaito Šventąjį Raštą), taigi reformatai skatino žmones mokytis skaityti, nes tik taip galima priartėti prie Dievo. Protestantai iškelia darbą kaip vieną svarbiausių vertybių. **MARTYNAS LIUTERIS:** *Pramogos ir linksminimasis, neskaičiuojant laiko – nuodėmė. Darbas, bet ne malda tampa žmogaus gyvenimo centru.*

ISTORINĖ SITUACIJA (MAŽOJI IR DIDŽIOJI LIETUVA). XVI a. Lietuva yra atsidūrusi sudėtingoje istorinėje situacijoje: Mažajoje Lietuvoje stipriai veikia germanizacija, o LDK – polonizacija. Iki XVI a. vidurio lietuviai neturėjo savo rašytinės kalbos, lietuvių kalba buvo išstumta iš valstybinio gyvenimo, lietuviškai kalbėjo tik valstiečiai ir dalis smulkiosios bajorijos. Reformacija pažadino Lietuvą iš kultūrinio sąstingio. Prasideda konfliktas tarp katalikybės ir protestantizmo: norėdami patraukti į savo pusę kuo daugiau žmonių, jie pradėjo šviesti juos, mokytis skaityti ir rašyti gimtąja kalba. Bet valstiečiai mieliau ir gana atvirai grįždavo prie pagoniško tikėjimo. Taigi protestantizmo ir katalikybės kova suaktyvino tautinę raštiją. Tiesa, siekiama ne ugdyti tautinę savimonę, bet plėsti savo religinę bendruomenę. Jų siekiams trukdo gajus pagoniškas palikimas.

BIOGRAFINIS. Biografinis kontekstas. Reformatų dvasininkams rengti 1542 m. Karaliaučiuje buvo įsteigtas pedagogiumas, arba partikuliaras, o 1544 m. – universitetas. Apie 1546 m. Prūsijos kunigaikščio Albrechto kvietimu į Karaliaučių atvyksta Martynas Mažvydas. Jame studijuoti iš Prūsijos ir

kaimyninių kraštų buvo kviečiami gabesnieji jaunuoliai, pritaria reformacijai. Jiems buvo skiriamos stipendijos ir sudaromos kitos sąlygos mokytis. Taip Karaliaučiuje atsirado ir pirmosios lietuviškos knygos autorius M. Mažvydas. 1549 m. Mažvydas paskiriamas Ragainės parapijos klebonu. Čia jis pagal susiklosčiusią tradiciją veda prieš keletą metų mirusio vokiečių klebono, palikusio gausią šeimą, vyriausiąją dukrą ir iki gyvenimo pabaigos prisiima globoti jos brolius bei seseris. Gyveno vargingai, teko išlaikyti didelę šeimą, todėl nuolat trūko pinigų. Mažvydui daug rūpesčių kėlė parapijiečiai, tebesilaikantys katalikų papročių arba apskritai vengiantys religinės praktikos. Jo tikslas buvo šviesti lietuvių valstiečius, mokyti juos protestantiška dvasia. „Katekizmo“ tikslas ir buvo įgyvendinti Albrechto sumanymą padaryti Mažąją Lietuvą protestantišku kraštu: pirmoji lietuviška knyga turėjo mokyti lietuvių kalbos tam, kad Mažosios Lietuvos valstiečiai taptų protestantais.

Kontekstų ir tekso sąsajos

1. Mokslo šito tėvai jūsų trokšdavo turėti,
Ale to negalėjo nė vienu būdu gauti.
Regėti to norėjo savo akimis,
Taip ir išgirsti savo ausimis.
Jau nūn, ko tėvai niekada neregėjo,
Nūn šitai vis jūsump atėjo. – **RENESANSO HUMANIZMO KONTEKSTAS. MOKSLAS SUVOKIAMAS KAIP NAUJO GYVENIMO IR NAUJO ŽMOGAUS PRADŽIA (VYKSTA ŽMOGAUS ATGIMIMAS).**
2. Tamsybes senąsias nuog jūsų šalin atvarysit,
Sūnus, dukteris nuog jų išgelbėsit,
Jei tą mažą krikščionių mokslą mokėsit
Ir pagal jį jūs patys save rėdysit. – **RENESANSO HUMANIZMO KONTEKSTAS. HUMANISTINIS TIKĖJIMAS, KAD ŽMOGUS YRA TOBULĖJANTI BŪTYBĖ, INTELEKTINIS IR DVASINIS TOBULĖJIMAS PASIEKIAMAS MOKANTIS.**
3. Aš žinau ir tatai drėsu čia sakyti,
Jog šimte žmonių vieno negalėčiau atrasti,
Kursai vieną žodį Dievo prisakymo mokėtų
Ir poteriaus bent du žodžiu atmintų. – **BIOGRAFINIS/LDK ISTORINIS KONTEKSTAS. MAŽVYDAS GYVENO RAGAINĖJE, KUR ŽMONĖS DAR LAIKĖSI PAGONIŠKŲ PAPROČIŲ. ČIA JIS IŠREIŠKIA SUSIRŪPINIMĄ, KAD ŽMONĖS TIKI MISTINĖM BŪTYBĖM, PRIETARAIŠ, KURIE NESKATINA INTELEKTUALINIO TOBULĖJIMO.**
4. Skaitykit ir duokit ing rankas kiek vaiko,
Kaip žemaičio, taip ir lietuvininko. – **REFORMACIJOS KONTEKSTAS. PABRĖŽIA, KAD ŠVENTĄJĮ RAŠTĄ TURI SKAITYTI VISI, NEBŪTINA BŪTI KUNIGU.**

Raiškos ir turinio sąsajos

KNYGELĖS PAČIOS BYLO LIETUVININKUMP IR ŽEMAIČIUMP

Tai pirmas lietuviškas eilėraštis. Jame ne taip jau mažai literatūrinių ypatybių (**personifikacija, tiesioginė valstiečio kalba, retoriniai sušukimai, metaforos, hiperbolės, litotės**).

Prakalba parašyta naudojant **personifikaciją**: knygelė pati kalbasi su skaitytoju, jį moko („Broliai seserys, imkit mane ir skaitykit“). Tokiu būdu kuriamas artimas **dialogas** tarp skaitytojo ir autoriaus („knygelės“). Toks tiesioginio dialogo kūrimas įtraukia skaitytoją, sukuria betarpiškumo įspūdį. Įterpiami ir paties adresato (valstiečio) kalbos intarpai: „Dievo prisakymų, - bylo, - aš niekada negirdėjau, Nei straipsnių vieros krikščionių skaičiau.“ Taip ne tik tekstui suteikiama vaizdingumo, skaitytojui tampa lengviau įsijausti, bet jis ir sugėdinamas: tapatindamasis su taip kalbančiu skaitytojas pradeda suvokti, kad taip mąstyti – tai pasilikti dvasinėse tamsybėse, todėl būtina save pakeisti. Pakilią intonaciją sustiprina ir **retoriniai sušukimai** („Ak ponai, klausykit ir permankykit! Balsus tuos jūsų žmonių išgirskit!“).

Pakilumo suteikia ir prakalboje **ryškūs periodai** – ilgi banguojantys sakiniai,

Jei, broliai seserys, tuos žodžius nepapeiksit,

Dievą Tėvą ir Sūnų sau mielu padarysit

Ir pašlovinti po akimis Dievo būsit,

Visuose daiktuose palaimą turėsit.

Vėliau daugelis poetų ir prozininkų pamėgo periodus. Jie padeda vaizdingiau išreikšti mintį. Yra prakalboje ir **metaforų** („tamsybės šalin atvarysit“). Šiame posakyje *tamsybės* – tai pagonybė. Metaforomis skaitytojas priverčiamas susimąstyti apie savo dvasinę situaciją. Pasakojimo įtaigą sustiprina **hiperbolės**: „Dieną ir naktį prieg savęs mane laikykite/ Ir niekada manęs nuog jūsų neatmeskit.“ Taip norima pabrėžti, kad intelektualinis ir dvasinis tobulėjimas yra didžiausia vertybė.

Mažvydas, norėdamas pabrėžti menką lietuvių krikščioniškumą, pavartojo hiperbolei priešingą priemonę – **litotę**. Ja taip pat norima sugėdinti, parodyti, kad tobulėti nori mažai žmonių, todėl ir visa bendruomenė merdi tiek dvasiškai, tiek intelektualiai.

Aš žinau ir tatau drėsu (drįstu) čia sakyti,

Jog šimte žmonių vieno negalėčiau atrasti,

Kursai vieną žodį Dievo prisakymo mokėtų

Ir poteriaus bent du žodžiu atmintų.

Norint pakeisti tokią situaciją ir kuriamas dialogas su skaitytoju, tam gausiai vartojami **kreipiniai**: *broliai, seserys, žmonės visi, viešpatys visokie, kunigai...*

Taigi, *Katekizmo* pratarmė – tai pirmasis lietuviškas eilėraštis, kuris ne tik pamokslauja, bet ir daro tai vaizdinga, įtaigia kalba. Siekdamas savo tikslo (įtikinti protestantizmo tiesomis), jis naudoja įvairias menines priemones, kurios naudojamos ir modernioje literatūroje.

MIKALOJUS DAUKŠA. *POSTILĖ*. Teksto ir konteksto santykis.

Knygos lietuvių kalba Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje buvo pradėtos spausdinti XVI a. paskutiniaisiais dešimtmečiais, t.y. maždaug 40 metų vėliau nei Rytų Prūsijoje.

XVI a. pab. pagaliau ir Lietuvos katalikų bažnyčia suvokė lietuviškų raštų svarbą. Bet ji akcentuoja, kad paprastas žmogus negali suprasti tikėjimo tiesų be kunigo pagalbos.

Daukšos literatūrinio darbo tikslas – ginti gimtosios kalbos teises ir kovoti prieš reformaciją Lietuvoje.

Mikalojaus Daukšos plunksnai priklauso 2 labai reikšmingi leidiniai: **Vilniuje 1595 m. išleistas *Katekizmas* (autorius – ispanas J. Ledesma). *Katekizmas* – pirmoji išlikusi lietuviška knyga, išleista Lietuvoje.** Vienintelis jos egzempliorius saugomas Vilniaus universiteto bibliotekoje. Literatūrinę šlovę **Daukšai pelnė kitas jo darbas – lenkų autoriaus J. Vujeko pamokslų rinkinio vertimas į lietuvių kalbą, išleistas 1599 m. Vilniaus spaustuvėje.**

Postilė – didelis veikalas (apie 650 psl.). Lietuvoje tuo metu dar buvo gaji viduramžiška pažiūra, pagal kurią tautiškumas dažnai būdavo tapatinamas su valstybe arba religija (pvz., lietuvis, priėmęs stačiatikybę, galėjo būti laikomas rusu). Tokiais atvejais ne gimtoji kalba viską lėmė.

Lietuvoje XVI a. ir vėliau buvo manoma, kad tauta – tai tik didikai ir bajorai (stambieji ir smulkieji žemvaldžiai). Daukša su tuo nesutiko: tautą sudaro ne tik bajorija, kuriai ir jis pats priklausė, bet ir liaudis. Kunigai ir bajorai yra atsakingi už liaudies švietimą gimtąja kalba.

Daukša įtikinėja, kad lietuviai bajorai privalo vartoti savo gimtąją kalbą, ir gėdina tuos, kurie ją užmiršta. Daukša paskelbė renesansinį tautos supratimą. Iškėlė 3 svarbiausius tautos bruožus:

- 1. bendra teritorija – tėvų žemė;**
- 2. istoriškai susidarę papročiai;**
- 3. ta pati kalba (kalba – svarbiausias tautos požymis).**

Daukšos įsitikinimu, lietuviška raštija paskatins ne tik religijos skleidimą, bet ir valstybės stiprinimą. Matome aiškią užuominą į Lietuvos valstybėje susidariusią padėtį (sulenkėjusi bajorija), kuriai Daukša nepritaria. Jo „Prakalboje“ keliamas tikslas ne tik raginti kalbėti lietuvių kalba, bet ir stiprinti valstybę.

Kitaip nei Mažvydas, Daukša jau siekia kurti ne tik religinę, bet ir tautinę bendruomenę. Jam svarbus ir valstybingumo klausimas: valstybė turi turėti savo papročius, teritoriją ir kalbą (renesansinis suvokimas). Galima teigti, kad Daukša yra pirmasis politinis filosofas Lietuvoje.

Taigi XVI a. lietuvių raštija suformuoja tradicinės lietuvių literatūros ir kultūros atramas: lietuvių kalba ir lietuvio santykis su savo žeme bei tautinių papročių laikymasis yra svarbiausios vertybės. Mažvydas kalbą suvokia kaip įrankį, padedantį šviesti žmones, o Daukša akcentuoja, kad kalba ne tik leidžia šviesti žmones, bet ir suvienija juos kaip tautą.

TURINIO IR RAIŠKOS SANTYKIS

Postilės prakalba parašyta I vns. ir I dgs. asmeniu (*aš* ir *mes*): tokia kalbėjimo perspektyva autorius nori parodyti, kad su skaitytoju yra vienos bendruomenės narys. Kuriamas įspūdis, kad rūpinimasis gimtąja kalba yra visų sąmoningų lietuvių pareiga:

Man, norinčiam, gerbiamas ir mielas Skaitytojau, ką nors gera savo tėvų šaliai padaryti ar kuo nors jai pagelbėti, atiteko ir mano luomui priderantis, ir **mūsų** garsiojoje Lietuvos Kunigaikštystėje paplitusiai katalikų Bažnyčiai ne tik puikus ir didžiai malonus, bet ir labai reikalingas darbas <...>.

<...> tikrai **mūsų lietuvių tauta**, besimokydama lenkų kalbos ir ją vartodama, taip yra paniekinusi, apleidusi, kone išsižadėjusi savo kalbos <...>.

Duok Dieve, kad **mes** laiku apsidairytume ir iš to praradimo kada nors prisikeltume.

Norint sustiprinti įspūdį, kad gimtosios kalbos išsižadėjimas yra gėdingas, vartojama daug neigiamą reikšmę turinčių epitetų:

Nėra tokios **menkos** tautos, nėra tokio **niekingo** žemės užkampio, kur nebūtų vartojama sava kalba.

Kurgi, sakau, pasaulyje yra tauta, tokia **prasta ir niekinga**, kad neturėtų šių trijų savų ir tarsi įgimtų dalykų: tėvų žemės, papročių ir kalbos? [kartu ir retorinis kl.]

Prakalbos adresatas tiesiog atakuojamas **retoriniais klausimais**, **skatinančiais** intensyviai **apmąstyti** savo santykį su gimtąja kalba, **įvertinti, į kokią padėtį savo bendruomenę stumia žmonės, atsisakydami kalbėti gimtąja kalba**. Siekiant didesnio poveikio, retoriniai klausimai derinami ir su kitomis meninėmis priemonėmis.

Su **analogija** (kuriamas ryšys tarp skirtingų objektų; čia – gamtos ir žmogaus): *Kas per keistenybės būtų tarp gyvulių, jeigu varnas užsimanytų suokti kaip lakštingala, o lakštingala - krankti kaip varnas, ožys - staugti kaip liūtas, o liūtas - bliauti kaip ožys?*

Tokia **analogija** norima parodyti, kad Dievas nustatė tvarką gamtoje ir visuomenėje (visi pirmiausia turi kalbėti savo kalba) ir jokiai žmogui nevalia jos griauti. Norint įtikinti, kad kalbos nemokėjimas yra pavojingas, į retorinius klausimus atsakoma **elipsėmis**:

*Kas išsklaidė ir išvaikė tuos, kurie buvo pastatę bokštą iki pat debesų, norėdami išgarsinti savo vardą? **Kalby nesantaika**. [praleidžiami nereikalingi žodžiai, todėl skamba kategoriškiau ir įtikinamiau]*

*Kas daugiausia pradėjo kovas, maištus ir sukilimus pasaulyje? **Kalby skirtingumas**.*

Prakalbos idėją, kad kalba yra prigimties duota, sustiprina ir metaforos: *Kalba yra **bendras meilės ryšys, vienybės motina, pilietiškumo tėvas, valstybės sargas***. Tėvas, motina – tai, kas duoda gyvybę, siejant kalbą su šiomis sąvokomis norima parodyti, kad jos atsakius paniekinama pati prigimtis.

Kartais norint paveikti skaitytojo jausmus, įtikinti, kad kalbos ir tautos situacija yra dramatiška **metaforos virsta hiperbolėmis**: *Sunaikink ją - **sunaikinsi** santaiką, vienybę ir **gerovę**. Sunaikink ją, - **užtemdysi saulę danquje**, sumaišysi pasaulio tvarką, **atimsi gyvybę ir garbę**.*

Taigi, Daukšos *Prakalboje į malonųjį skaitytoją* naudojama savita kalbėjimo perspektyva: kalbėdamas I dgs. asmeniu (**mes**) autorius susitapatina su adresatu, nori parodyti, kad jis ir adresatas yra vienos tautos atstovai. Keičiant *aš* ir *mes* perspektyvas kuriamas artimo dialogo įspūdis.

Naudodamas negatyvius epitetus jis nori atgrasyti bajoriją nuo kalbos išsižadėjimo, analogijos ir retoriniai klausimai su elipsėmis parašyti atsakymai sustiprina idėją, kad kalba sieja žmones į bendruomenę, o metaforomis ir hiperbolėmis perspėjama, kad laukia kultūrinė degradacija, jeigu bajorija ir toliau niekins savo kalbą.

Jonas Radvanas. *Radviliada*. Teksto ir kontesktos santykis.

KULTŪRINIS KONTEKSTAS. Paskutiniaisiais XVI a. dešimtmečiais patriotiškai nusiteikę Lietuvos šviesuoliai sunerimo, kad jų tėvynė nėra gerai žinoma ir gerbiama Europoje, nes neturėjo europinio lygio literatūros paminklų. Lenkų kilmės istorijas ir poetas Motiejus Strijkovskis apgailestavo, kad „mūsų, sarmatų, ypač lietuvių, žemaičių ir rusų“ karinės pergalės ir didvyriški žygiai nebuvo įamžinti. Įsigalėjus požiūriui, kad spausdintas literatūros kūrinys yra pats geriausias paminklas, XVI pab. LDK poetai, norėdami, kad būsimos kartos turėtų kuo didžiuotis, ėmė eiliuotai aprašinėti ne tik senovės istorijos, bet ir gyvenamojo meto įvykius, šlovinti savo amžininkus. **SAŠAJOS SU KONTEKSTU:** Radvanas ir buvo vienas iš tų poetų, kurie parašė poemą, šlovinančią jo gyvenamuoju laiku pasižymėjusį Lietuvos etmoną Radvilą Rudą. Kartu kuriamas įspūdingas Lietuvos vaizdinys: norima parodyti, kad Lietuva yra didinga šalis ir savo istorija (*Ginklais galinga yra ir šlove išgarsėjusi žemė; juk nuo Baltijos iki Juodosios valdo lietuviai žemes, o šlove ir Olimpą pasiekia.*), ir gamta (*Tyras kaip stiklas upės vainikuoja ta žemės grožybė –/ girių aukštų karūna; jos viršūnėmis ši čia žvaigždynus/ remia, o medžių šaknim ligi Stikso vėlių nusileidžia.; Argi išvardinčiau tai, kas palaimintoms čia dovanota/ girioms? – Gūdūs miškai čia turtus neapsakomus slepia.*). **TĖVYNĖS VAIZDINYS.**

BIOGRAFINIS KONTEKSTAS. Radvanas vadinamas Lietuvos Vergilijumi (pastarasis lotyniškai parašė „Eneidą“ – garsųjį romėnų herojinį epą). Žinių apie Radvaną yra nedaug: spėjama, kad gimė apie XVI a. vid., mokėjo lietuviškai, greičiausiai kilęs iš Vilniaus, nebuvo kilmingas, tobulai mokėjo lotynų kalbą (kūrė vien lotyniškai). Priklausė Lietuvos evangelikams reformatams, kurie jautėsi dėkingi galingam ir dosniam savo globėjui Mikalojui Radvilai Rudajam. **SAŠAJOS SU KONTEKSTU:** Radvanas po globėjo mirties (1584 m.) parašė jį šlovinančią poemą „Radviliada“ (1592 m.). Jis idealizuoja Radvilą Rudą, kuria drąsaus, valstybei atsidavusio ir pamaldaus valdovo portretą. Radvilos Rudojo geriausios savybės išryškėja sapno epizode, kai karvedys sapnuoja Vytautą, kuris kritikuoja balius, bijančius ginti šalį, ir Radvilą Rudą iškelia kaip tikro patrioto ir valdovo idealą: *Tujai, viltie Lietuvos, atsidavusi mūsų valstybės saule <...>; Ženk, kur žindyvė Drąsa tau rodo, ir vykdyk, ką dirbti/ liepia ji garbei tėvų ir lietuvių istorijos labui! [svarbu vykdyti pareigą šaliai]; Narsios krūtinės, o ne kuorai ir sienos – toji galybė, kuria mes išgriovėm stipriausias tvirtoves [priešus nugali drąsa, o ne tvirtos pilys, gera ginkluotė ar karių skaičius].* Epizodo pabaigoje išryškinamas ir pamaldumas, nes karvedys meldžiasi prašydamas Dievo pagalbos mūšyje. **VALDOVO PAVEIKSLAS.**

ISTORINIS KONTEKSTAS. Poemoje aprašomas Livonijos karas, vykęs 1558-1583 m. Šiame kare Lietuva ir Lenkija kovojo dėl Livonijos. Tuometinis Rusijos valdovas Ivanas IV Rūstusis norėjo pulti Vilnių, tačiau Radvilos Rudojo raitoji kariuomenė maskvėnus sutriuškino. Šis mūšis vadinamas Ulos mūšiu. Tai buvo didžiausia Radvilos Rudojo pergalė, jis vadinamas Vilniaus išgelbėtoju. Be to, Radvila Rudasis nepritarė Liublino unijai, mat po jos Lietuva prarado dalį žemių, negalėjo rinkti savo kunigaikščio, tapo provincija. Jis pasisakė tik už karinę, bet ne už politinę sąjungą. Literatūros kūrinys apie Lietuvos didybę turėjo žadinti tautinę savigarbą, tikėjimą valstybės orumu. **SĄSAJOS SU KONTEKSTU:** „Radviliada“ Lietuvos istorija suvokiama kaip vientisa didingų pergalių grandinė, dabartinė karta su Radvila Ruduoju priešakyje yra tos grandinės tęsėja: *Šitiek šlovingų vadų čia [kalbama apie LDK] gimė!.. Ir vienas jų buvo/ mūsų giesmės Radvila Didysis, kuriam Mikalojaus/ vardą ir lemtį tėvų pranašingas numanymas davė.* Skydo epizodu (skyde vaizduojama visa Lietuvos istorija) norima parodyti, kad kiekvieno lietuvių pareiga yra branginti ir saugoti LDK istoriją (metaforiškai galime suprasti, kad kiekvienas lietuvis turi skydą nuo nutautėjimo – tai savo istoriją). **ISTORIJOS SAMPRATA/ISTORINIAI MITAI.**

LITERATŪRINIS KONTEKSTAS. Renesanso laikais iškyla ne tik kalbos, papročių, bet ir garbingos praeities (istorijos) ir aktyvaus piliečio idėjos: tikras lietuvis turi didžiulį savo praeitimi ir puoselėti jos istoriją. Išryškėja dar viena lietuvių literatūros ir kultūros atrama – didžiavimasis Lietuvos istorija ir kova už jos savarankiškumą. Kovoti turi ne tik valdovai, bet visi piliečiai. **SĄSAJOS SU KONTEKSTU:** Radvanas ir kuria aktyvaus, sąmoningo, už savo valstybę nebijančio kovoti piliečio viziją. Visi, kurie nebijo stoti į mūšį už savo valstybę, pateikiami kaip aktyvaus piliečio pavyzdžiai, o štai bajorai, kurie tik patogiai gyvena ir negina krašto ginklu, yra kritikuojami. Viena epizode jaunuolis dėl to priekaištauja bajorams: *Mus, nelaimingus, miniom, nei atkeršytom, nei apraudotom/ varo prie Juodmarių nūn, o štai jūs prabangoj dideliausioj/ pokylius keliat ir vien tik puotoms sueikvojate turtą:/ priešais galandą strėles tuo metu ir balnojasi žirgus.* **PILIETIŠKUMO SAMPRATA/KAS YRA PILIETIŠKUMAS.**

Turinio ir raiškos santykis

Radviliada – **panegirinio pobūdžio kūrinys**, kurio tikslas – kurti idealizuotą Radvilos Rudojo paveikslą. Tai reiškia, kad iškeliamos dorybės, ydos nutylimos. Vengiama išgalvotų dalykų, nes visuomenė gali pradėti šaipytis iš nebūtų nuopelnų. ***Radviliadai* būdinga antikinių epų kalbėjimo maniera: pakilus tonas, daug meninių priemonių.**

Norint kurti didingos **Lietuvos vaizdinį** LDK istorija pristatoma naudojant **epitetus** (*Ginklais galinga yra ir šlove išgarsėjusi žemė*) ir **hiperboles** (*nuo Baltijos iki Juodosios valdo lietuviai žemes, o šlove ir Olimpg pasiekia*.) Gražios gamtos vaizdas kuriamas **palyginimais** ir **metaforomis**:

Tyras kaip stiklas upės vainikuoja ta žemės grožybė –/ girių aukštų karūna. Gamtos didybės aurai sukurti pasitelkiamos ir **hiperbolės**: [girių] *viršūnėmis šičia žvaigždynus/ remia, o medžių šaknim liqi Stikso vėlių nusileidžia.* **Valdovo portretas** kuriamas **metaforomis**, **retoriniais kreipiniais**.

Kreipiamasi į Radvilą kaip į valstybės gelbėtoją (*Tujai, viltie Lietuvos*). Jis metaforiškai vadinamas *valstybės saule*. **Ryšys su praeities kartomis** akcentuojamas **retoriniais sušukimais** (*Šitiek šlovingų vadų čia* [kalbama apie LDK] *gimė!..*) ir skydo **simboliu** (praeitis yra skydas, saugantis nuo nutautėjimo).

Norėdamas supriešinti pilietiškus ir nepilietiškus lietuvius, Radvanas kelis kartus panaudoja **opoziciją jūs – mes**: **Mus**, nelaimingus, <...> varo prie Juodmarių nūn, o štai **jūs** prabangoj <...> pokylius rengiat (sužeistas vaikas sako bajorams). Ši opozicija naudojama ir sapne apie Vytautą:

*Šlykščiai lietuvių miestus užvaldo ir juos apgyvena/ priešai, tik jau nei šlovė nebeuždega **jūsų**, nei gėda.*
<...>

*Argi dėl to kažkada **mes** žaizdas kariaudami kentėm,/ argi dėl to piliečius grobiu, o tėvynę savosiom/ pergalėm gražinom **mes**, nelaimingi jūsų senoliai?*

Jūs – komforto zonoje sėdintys bajorai, o **mes** – tai kovotojai už valstybę. Tokia opozicija kuriama dramatiška atmosfera: sudaromas įspūdis, kad Radvilai Rudajam reikia kovoti ne tik su išorės priešu, bet ir su dvasiniu tautiečių suglebimu. Kartu apeliuojama į bajorų sąžinę, kad norint išlaikyti LDK didybę būtina pačiam ginti jos garbę, o ne laukti, kol kiti gins.

Radviliada yra panegirinis kūrinys, todėl joje kuriami kiek idealizuoti Tėvynės, pavyzdinio valdovo ir piliečio vaizdiniai. Jie pagražinami naudojant **epitetus, metaforas, retorinius kreipinius ir sušukimus, palyginimus, itin daug hiperbolių**. **Opozicija mes** (drąsūs kariai)-**jūs** (išlepę didikai) sustiprinamas dramatiškumas.